

DAĞDAKİ NEHİR

Gerhard SCHMITT

Türkiye'deki dev bir baraj projesi vesilesiyle Alman araştırmacılar şimdiye kadar kimsenin ayak basmadığı muazzam bir yeraltı labirenti keşfettiler.

Geçen yıl eylül ayının başında Ankara'lı meslektaşlarımızla jeologların arazi bürosunda buluştuğumuzda Türkiye'deki Toros dağları alışılmış sıcak günlerinden birini yaşıyordu. 4.000 km. lik yorucu bir seyahat ve haftalarca süren yoğun kondisyon antrenmanları arkamızda kalmıştı.

Jeep'le hemen vadiye Oymapınar barajının inşa edildiği yere indik. Baraj, yüksekliği 3.000 metreyi aşan Toroslar üzerindeki güzergâhında kalkerli dağ silsilesine yüzlerce metre gömülmüş olan Manavgat'ın suyunu toplayacak. Akdeniz'e ulaşmadan takriben 20 km. kadar önce nehir, son bir defa 300 metre yüksekliğindeki bir kaya seddini aşıyor. İşte tam buraya dünyanın en büyük ve aynı zamanda inşa tekniği açısından en enteresan barajlarından biri yapılıyor.

Mağaranın yüksek bir kısmında uzun zamandır su akıyor. Milyonlarca sene boyunca kireçli su tarafından meydana getirilen sarkıt ve dikitler yavaş yavaş bozuluyorlar.

Barajın inşaatı 9 yıldan beri devam ediyor ve kısa sürede sona ereceği de benzemiyor. Çünkü dev inşaat dünyanın en çok deprem olan bölgelerinden birinde ve buna ilaveten kireçli bir arazide (= Karst alanı) bulunuyor. Bu yüzden jeologlar 185 m. yüksekliğindeki barajın inşaatından sonra biriken suyun yeraltı mağaraları ve arazideki yarıklar yoluyla seddin diğer tarafına geçmesinden korkuyorlar. Şimdiden, gevşek bölgeleri tespit edip basınçlı betonla doldurmak için kayalara 100 lerce kontrol deliği açılmış.

Milyarlık projedeki görevimiz nehrin 7 km. kadar yukarısındaki İnsuyu mağarasını incele-

mek. Mağaranın sadece 500 m. yüksekliğindeki sarp bir kayanın eteğinde bulunan girişi biliniyor. Şimdiye kadar buradan içeriye hiçkimse girmemiş. Buna öncelikle, yılın büyük bölümünde, kayadaki delikten dışarı akan muazzam su kütlesi engel. Jeologlar mağaraların güneye uzanıp uzanmadıklarını yani ileride 7 km. den uzun olacak baraj gölünün suyunu baraj seddinin arkasına nakledip nakletmeyeceğini öğrenmek istiyorlar. Eğer böyleyse proje ciddi şekilde tehlikeye girecek. Bu yüzden mühendisler araştırmalarımızın sonuçlarıyla çok ilgileniyorlar.

Daha ertesi sabah kampı terkedit nehrin

Ama karpid lambalarının parlak ışığında saf kalsitten oluşan ihtişamlı çağlayanlar tekrar tekrar gözler önüne seriliyorlar. Çağlayanlardan bazılarının yüksekliği 40 metreyi aşıyor.

yukarılarındaki küçük bir dağ köyüne gittik. Buradan beş yüklü hayvanla dağ patikasından Manavgat kanonuna (= Derin ve dar vadi) indik. Çakıllı arazi üzerinde saatler süren yürüyüşten sonra mağaranın heybetli girişi birden önümüzde belirdi. Girişin üzerinde büyük bir çıkıntı yapmış olan 500 metre yüksekliğindeki sarp kayanın altına kampımızı kurduk. Aynı gün mağaraya giriş için hazırlıklara başladık.

5 kişiyiz: Ankara'dan 3 Türk bilim adamı, ben ve arkadaşım Wolfgang.

Sabah 5 te 5 şişirme botla ilk keşif gezimize çıktık. Su seviyesinin düşük olması nedeniyle girilebilen mağaranın 200 m. kadar içersinde önümüze 45 m. yüksekliğinde dik bir basamak

çıkı. Takoz kullanarak kuru ve pürüzlü kireç yüzey üzerine zorlukla tırmanmaya başladık. 3 saatlik bir mücadele sonunda tepeye ulaştık. Sirt çantalarımızı ve botlardan 4 tanesini iplerle yukarı çektik.

Önümüzde tabanında bir göl bulunan kos-koca bir boşluk vardı. Boşluk öylesine büyüktü ki kuvvetli karpid lambalarının ışığı tavanını bile aydınlatmaya yetmiyordu. Karşı kıyıya vardığımızda karanlıkta sol tarafımızda 25 m. yüksekten hemen hemen dik olarak aşağıya uzanan saf kalsit sarkıtlar belirdi. Önümüzde ise suyla dolu büyük sinter havuzlar uzanıyordu. (Sinter = Suda ki kireç veya silisin çökmesinden ileri gelen tortu).

300 m. sonra bu garip ve fantastik manzara sona erdi ve kendimizi insan boyunu aşan siyah bloklar arasında bulduk. Blokların yüzeyleri su tarafından aşındırılarak cilalıyışcasına kaygan hale getirilmişti. Bu durum tırmanmayı eziyet haline getiriyordu. Kaygan kaya üzerinde 150 metre mesafeyi aşabilmek için hemen hemen 13 saat gerekti. Kuru bir oyukta kampımızı kurduk. Birbirimizle tek bir kelime konuşamayacak kadar yorulmuştuk. Ertesi gün bir sürprizle başladı: 2 küçük gölü botla aştıktan sonra mağara birden kuru ve tozlu bir hâl aldı. Buradan onlarca senedir su akmamıştı. 400 m. sonra mağaranın eğimli kısmı nemli ve balçıklı çukur bir araziyle sona erdi. Bu arazide derine doğru inen dehlizler bulunuyordu. Türk arkadaşlarımız mağaranın içlerinde rasladığımız suyun nereden geldiğini ve mağaranın bir kısmının niye kuru olduğunu anlamak istediler.

Bunu araştırmak üzere birbirimizden ayrılmaya karar verdik. Türk bilim adamları menfezlere indiler. Wolfgang ve bense teçhizatın büyük kısmıyla ana girişteki ilk su birikintisine döndük. Orada 2 m. yükseklikte aklımıza takılan sorunun cevabını bulduk. Mağaranın içerlerine ilerlerken toprağın derinliklerine doğru giden deliği görmemiştik. Anlaşılan anayola dikkatimizi fazlaca vermiştik.

Yan mağaraya açılan dar bir geçitin bitiminde içinde belki de ana girişte bulunan gölden daha büyük bir göl bulunan büyük bir boşluk bulunuyordu. Lastik botumuzla gölün ortasına varmamıştık ki yukarıdan sesler gelmeye başladı. Böylece mağaranın özelliği ortaya çıktı. Jeologlar menfezlerden bulunduğumuz mağaraya inmişlerdi. Su da mağaranın sonundaki ulaşılamayan kısımdan bu yolu izleyerek geliyordu. Böylece su mağaranın kuru bölümünü çevresinden dolaşır bu bölgede tavandan yan dehlize akıyordu. Saatlerce süren ayrılığımızdan sonra dağın 2.000 m. derinliğinde tekrar selamlaştık.

Şimdiye kadar pusulamızın ibresi inatla kuzeyi göstermişti. Mağaranın yan kolları da kuzeydoğuya uzanıyordu. Böylece mağaranın müstakbel barajın suyunu seddin çevresinden dolaştıramayacağını kesinlikle öğrenmiş olduk. Tam tersine nehrin sağında kalan dağların bütün suyunu dev yeraltı kanallarıyla Manavgat'a ulaştırıyordu. Çünkü mağaranın dağ silsilesinin binlerce metre içine kadar uzandığı açıkça belli olmuştu.

Bu durumda biz jeologlar için yepyeni bir görev ortaya çıktı. Her ilkbaharda karların erimesiyle bu mağaradan ne kadar su aktığını tespit etmek. Manavgat'ı beslediğine göre İnsan su mağaralarındaki su, barajın, mühendislerin tahmin ettiklerinden, daha çabuk dolmasını sağlayabilirdi.

Bu amaçla su seviyesinin yan duvarlarda bıraktığı izleri incelemeye başladık. Bu, kalsit çıkıntılar veya belli yerlerde daha yüksek su seviyelerinden ileri gelen aşınmalar şeklinde olabirdi.

Mağarayı plânını çizmek üzere kabaca ölçtüğümüzde 14 saatlik bir çalışma gününü daha arkamızda bırakmıştık. Sulu alanı bir an evvel terketmeliydik. Burada tekrar geceleme mümkün değildi. 13 sıcaklıkta nem % 100 dü. Bu kısımda geçirdiğimiz birkaç saat içinde elbiselerimiz ve uykulu durumlarımız tamamen ıslanmıştı. Bu sapa yerde zatürree olmak ölümlle bile sonuçlanabilirdi. Konuşurken bile ağızımızdan yoğun bir buhar çıkıyordu. Bu yüzden fotoğraf çekerken serbest bir görüş alanı sağlayabilmek için bir takım tedbirler almamız gerekiyordu.

2 gün sonra için mağaraya yeni bir giriş planladık. Ana mağaranın sağındaki bir dehliz daha derinlere uzanıyor izlenimini veriyordu. Dehlizdeki dev gölleri — ki her biri bir evvelkinden daha yüksek bir basamakta bulunuyordu — botla aştık. Her büyük gölde botlardan birini bırakarak dönüşü çabuklaştırmayı garantilemek istedik. Göller sona erdiğinde sinter basamaklarına tırmanarak yolumuza devam ettik. Gözlerimizin önünde diğer kıyısını göremeyeceğimiz kadar büyük bir göl belirlediğinde saatlerden beri yerin altındaydık. Çok yorulmuştuk ve en yakın bot yürüyerek bir saat uzaktaydı.

Tam geri dönmeye karar vermiştik ki Wolfgang duvarda 10 m. yükseklikte ilk kalsit izlerini keşfetti. Bunlar su seviyesini gösteren izlerdi. Gözlerimize inanmak istemedik. Çünkü hiç birimiz izlerin bu kadar yüksekte olabileceğini tahmin etmemiştik. İlkbaharda buradan çok büyük hacimde su kütleleri geçiyor olmalıydı. Mağaranın büyüklüğü (nehrin sağındaki) dağların bütün suyunu boşaltabilecek kapasitedeydi. Fakat bu tespit bizi şüpheye düşürdü. Mağaranın girişi bu hacimdaki suyu kısmen bile taşıyacak büyüklükte değildi.

Bilim adamları bu duruma bir izah tarzı ararlarken göl içinde derinlere doğru inen ve sifon olarak isimlendirilen derin yarıklar gördüm. Bu duruma göre altımızda, bize geçit vermeyen, fakat suyun büyük kısmını nakleden, bir mağara daha olmalıydı. Böylece mağaranın son sırrı da çözülmüş oldu.

Günler sonra bütün verileri değerlendirip baraj inşaatında tekrar bulduğumuzda jeologlar mağaranın suyunu topladığı havzayı 200-300 KM olarak tahmin ettiler. Böylece barajda su toplanma süresi ile ilgili bütün hesaplar altüst oluyordu.

HOBBY'den
Çeviren: Cem YÜCESOY